

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО–ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ

У статті розглянуто практичний аспект правовиховної освіченості учнів, які потребують корекції розумового розвитку шляхом організації гурткової роботи.

Ключові слова: освітньо-виховний процес, соціальна адаптація, допоміжна школа, розумово відсталі діти, правова культура, правовиховна робота.

В статье рассматривается практический аспект правовоспитательной образованности учеников, которые требуют коррекции умственного развития путем организации работы кружка.

Ключевые слова: учебно-воспитательный процесс, социальная адаптация, вспомогательная школа, умственно отсталые ученики, правовоспитательная работа.

У сучасних умовах правове виховання набуло глобального значення. Правове виховання – найважливіший напрям у педагогічному забезпеченні правової соціалізації та правової культури осіб з особливими освітніми потребами.

Діти з інтелектуальною недостатністю є однією з вразливих груп, по відношенню яких найчастіше порушуються права. Недостатнє усвідомлення різних аспектів власного та суспільного життя через знижені когнітивні здібності, нерозуміння власного стану та потреб призводить до того, що дитина з інтелектуальною недостатністю стає об'єктом негуманного ставлення, не отримує допомоги у несприятливих для розвитку умовах. Часто така дитина не здатна мати в повному обсязі ту допомогу, яка їй гарантована державою та захистити власні права.

Спеціальні навчальні заклади для дітей, які потребують корекції інтелектуального та фізичного розвитку готують своїх вихованців до самостійного життя і діяльності у природному соціальному оточенні. А тому розумово відсталі школярі мають бути виховані так, щоб їхня самостійна поведінка в різноманітних життєвих ситуаціях відповідала існуючим у суспільстві соціальним нормам.

Повноцінна соціальна адаптація розумово відсталих неможлива без формування системи їх морально-правової свідомості і відповідної

соціальної поведінки, що здійснюється в процесі моральної і правової освіти та виховання особистості учнів допоміжної школи. Інтелектуальний дефект суттєво ускладнює розв'язання завдання забезпечення соціально-нормативної поведінки, підвищує вірогідність соціальних відхилень в поведінці особистості з розумовою відсталістю. Проте, розумова відсталість, порушуючи адаптаційні здібності особистості внаслідок стійкого розладу функцій головного мозку значною мірою впливає на соціальну поведінку людини. Ймовірний опосередкований вплив інтелектуального дефекту на підвищення можливості криміногенної поведінки вимагає від допоміжної школи наполегливих виховних і корекційних зусиль з його попередження.

Забезпечення декларованих законодавством прав дитини, надання їй допомоги в їх захисті залежить як від професійного рівня фахівця, так і від бажання допомогти дитині знайти вихід в кожній конкретній життєвій ситуації.

Л.С. Виготський вважав, що корекція розвитку розумово відсталої дитини в цілому можлива на основі її культурного розвитку. Саме культурний вплив, на його думку, є тією головною сферою, завдяки якій може компенсуватись недостатність дитини: де обмежений органічний розвиток, там безмежний шлях для культурного зростання. Тому правово-культурному формуванню особистості дитини надається першочергове місце в корекційно-виховній роботі з нею. Особлива роль у такій роботі належить найближчому оточенню дитини – її родині, батькам, ровесникам, вихователям.

Правова культура особистості з особливими потребами означає опанування початків основ юридичних знань, повагу до закону, права, свідоме дотримання норм права, розуміння соціальної, юридичної відповідальності, непримиренність до правопорушень, боротьба з ними. Знання дітьми з особливими освітніми потребами своїх прав, а також обов'язків перед державою і суспільством є складовою частиною правової культури. Правова свідомість людини передбачає почуття впевненості в тому, що вона знайде в державі та органах правопорядку допомогу, розуміння та підтримку.

Програма гуртка "Правова культура і мораль" розрахована на 1 рік для учнів 8 класу. Вона дає початкові відомості про правову регламентацію життя у суспільстві. Мета її – прищепити дітям моральну культуру, що містить увесь спектр взаємин із навколишнім світом, передбачає вміння любити і поважати людину, формує моральне ставлення до людини і суспільства, забезпечити соціально необхідний мінімум елементарних правових знань, умов для формування елементів правової культури, правових орієнтирів та правомірної поведінки учнів з особливими освітніми потребами, виховати повагу до держави, людей праці, українських традицій, підготувати учнів з інтелектуальною недостатністю до вивчення курсу "Основи правових знань" в 9 класі.

Народознавчий компонент зближує теоретичні надбання із практичною діяльністю, що є надто важливим у роботі з дітьми з вадами інтелекту.

Зміст занять гуртка передбачає корекцію особистісних вад розумово відсталих дітей та сприяє пристосуванню їх у майбутньому самостійному житті.

Орієнтовний план занять

№ п/п	Тема	Зміст програми	Кількість годин	Примітка
1	Вступ	Ми живемо у людській спільноті. Правила, які керують стосунками між людьми. Поняття про права, їх роль в житті суспільства	1	
2	Звичаї-неписані правила українців	Характеристика звичаїв, Щирість і привітність, гостинність і доброзичливість - звичаї українців.	9	
3	Звичаєве право українського народу	Правила поведінки, прита-манні українському народу. Сучасний етикет. Особли-вості етикету українського народу.	6	
4	Краса людини – духовне і фізичне здоров'я	Здоровий спосіб життя. Правильне дихання. Пра-вильне харчування. Загар-товування. У здоровому тілі – здоровий дух. Українська подільська фітотерапія. Мета життя. Віра. Козацьке виховання.	6	
5	Загальнолюдські цінності	Людське життя. Мати, сім'я, дім, родина. Феномен унікальності людини. При-рода. Продукти людської праці. Культура різних народів.	6	
6	Норми загальнолюдської моралі	Справедливість, добро, гідність. Честь, чесність. Совість, правдивість.	5	
7	Закон і ми	Закон – орієнтир у вчинках людей. Розмежування дозво-леного і недозволеного. Права й обов'язки школярів. Вирішення проблемних ситуацій.	4	
8	Час доброї поведінки	Навіщо бути ввічливим. Як поводити себе у сім'ї. Як поводити себе з дорослими, дітьми, друзями. Запрошення в гості. Словник рис характеру особистості. Уроки ввічливості.	5	
9	Години спілкування	Як навчитися розуміти іншу людину. Що легше – сваритися	5	

		чи миритися? Що треба для доброго настрою? Самоорганізація. Визначення емоційного стану людини за схематичними малюнками, дитяча астро-логія. Психологічні та корекційні вправи.		
10	Уроки навчання	Історія української школи. Можливості, здібності людини, Як тренувати пам'ять. Як розвинути увагу. Навчальні ігри. Розвиваючі та корекційні ігри.	5	
11	Пора дозвілля	Розвиток інтересів. Пізнавальний і культурний світогляд.	4	
12	Наш дім	Українське народне житло . Прекрасне в побуті. Що я вмію робити. Види господарської діяльності українців. Як навчитися розуміти батьків, вихователів. Ти і гроші. Секрети твого віку. Відверто про таємне. Зроби свій день народження святом. Конвенція про права дитини .	5	
13	Людину виховує праця	Групові доручення в сім'ї та школі. Виховання працею – традиція українців. Негативне ставлення до неробства.	4	
14	Ти знаєш, що ти – людина...	Підсумкове заняття. Людське життя неповторне і єдине... Глибина змісту життя людини на Землі	1	
Усього			70	

Зняття стануть дієвим фактором морально – правового виховання гуртківців тільки тоді, коли вони пробуджуватимуть цікавість, емоційні переживання, розширюватимуть їх моральний світогляд і спонукатимуть до активної роботи з удосконалення своєї поведінки.

Моральний досвід особистості включає в себе розвиток та корекцію свідомості розумово відсталі дитини (знання, поняття, переконання); вдосконалення поведінки(вчинки, звички, вміння та навички).

Застосовуються методи "репродуктивного пояснення" , його прийоми - бесіда, роз'яснення, навчання; "привчання та вправляння" (доручення, показ, вправи, гра) .

Слід використовувати яскраві сюжетні приклади, вивчення матеріалу через казкові ситуації, нестандартні завдання: створення власних мальованих діафільмів, власних вікторин з ілюстраціями, гумористичних конкурсів. Рекомендується активна творча діяльність: записи, малюнки,

користування словниками, пошук інформації, індивідуальні завдання, колективні справи та ігри, інсценівки. Дуже велика роль відводиться дидактичним та розвиваючим іграм.

Емоційний відгук дітей посилюється за поєднанням вербальних та зорових впливів. Тому варто використовувати різноманітні малюнки, плакати, таблиці, аудіовізуальну техніку.

Слід завжди пам'ятати про темп заняття, що особливо важливо для розумово відсталих школярів, оскільки право виховний характер навчання для них – новий вид діяльності. Бажано не поспішати, уникати перевантаження дітей, щоб усі вони зрозуміли матеріал.

Важливе значення у морально – правовому вихованні в ході навчання має настрій дитини. Ось чому заняття, на яких торкаються цих питань, мають бути емоційно – насиченими, викликати переживання, здивування, захоплення, смуток чи обурення. Доцільно при цьому звертатися до особистого досвіду школярів, пропонувати їм згадати й розповісти про хороші вчинки їхніх товаришів, знайомих, дорослих. Крім того, в класному куточку варто завести рубрику "Наші добрі справи", де вміщувати замітки про хороші справи учнів класу.

Виховна цінність програми курсу зростає, якщо в шкільному закладі створено справді теплі взаємини між дітьми, керівником та дітьми.

Важлива співдружність керівника програми і вихователів, що працюють з дітьми постійно. Це зумовлює інтегративність занять, форми їх проведення, особливості планування. Інколи практикують своєрідні нескладні та доступні для розумово відсталих дітей завдання - ігри. Добрі результати дає співпраця з ляльковим театром, комп'ютерним клубом.

Ця програма ґрунтується на народному звичаєвому праві. Звичай - це порядок, правила поведінки людей. Звичаї з'явилися разом з людським суспільством внаслідок повторення певних вчинків, що згодом набули загального визнання, стали нормою, тобто, звичай – це другий закон. На основі українських звичаїв діє звичаєве право – сукупність традиційних неписаних норм, якими регулюються стосунки і поведінка людей.

Українські народні звичаї багатогранні, вони охоплюють усі сторони родинного й суспільного життя. Це звичаї колисати дитину, співати колискові, зустрічати госте й хлібом – сіллю, розвішувати на стінах житла родинні фотокартки, тощо.

Зміст курсу є доступним для розумово відсталих восьмикласників й розрахований на засвоєння його в певних можливостях кожною дитиною. Хоча правові знання дітей з інтелектуальною недостатністю не можуть бути систематичними і залишаються на рівні елементарних правових понять, вони стануть суттєвим підґрунтям при вивченні курсу "Основи правових знань" в 9 класі.

Основним завданням керівника гуртка "Правова культура і мораль" є надати цим знанням і умінням практичної спрямованості, побачити їх

відбиток у позитивних проявах правомірної поведінки учнів, вмінні захистити себе в певних життєвих ситуаціях.

Морально-правові знання, одержані розумово відсталими школярами на заняттях гуртка, у поєднанні з власними спостереженнями, практичне дотримання дисципліни і порядку в класі та за його межами, збереження навколишнього середовища, відіграють важливу роль у їхньому світогляді, моральному і правовому вихованні у формуванні правової культури.

Список використаних джерел

1. Головка Н.І. Правова педагогіка: Навчальний посібник. – К.: МАУП, 2007. – 248 с.
2. Джужа О.М., Вовк В.М. Соціологія права. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 285 с.
3. Сідельник Л., Кравченко Р., Гончар Л. Як захистити дитину з розумовою відсталістю у ході надання освітніх та соціальних послуг: Навчально-методичний посібник для корекційних педагогів та соціальних працівників. – К.: Джерела, 2006. – 298 с.
4. Соціальна педагогіка. Підручник / за ред. А.Й. Капської. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.
5. Соціальні та психологічні потреби дітей, які виховуються в інтернатних закладах: знання, ставлення, поведінка, практика діяльності. Результати дослідження серед фахівців соціальної сфери та дітей-вихованців інтернатних закладів. – К.: Освіта, 2006. – 63 с.
6. Психолого-педагогічні основи корекційної роботи в спеціальній школі. Хрестоматія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За редакцією С.П. Миронової. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2004. – 220 с.
7. Щипицына Л.М. Необучаемый ребенок в семье и обществе. Социализация детей с нарушением интеллекта. – СПб.: Речь, 2005. – 477 с.

The practical aspect of pravovikhovnoy formed of students which need correction of mental development by organization of work of group is considered in the article.

Keywords: educationally educate process, social adaptation, auxiliary school, mentally backward children, legal culture, pravovikhovna work.

Отримано 06. 12.2010 р.